

GÜZEL SANAT ESERLERİNDE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

ÖĞR. GÖR. DR. NECMETTİN YAĞCI

- **HERKES, TOPLULUĐUN KÜLTÜREL YAŐAMINA ÖZGÜRCE KATILMA, SANATTAN YARARLANMA VE BİLİMSEL GELİŐMEYE KATILARAK YARARLARINI PAYLAŐMA HAKKINA SAHİPTİR.**
- **HERKESİN YARATICISI OLDUĞU BİLİM, YAZIN VE SANAT ÜRÜNLERİNDEN DOĐAN MANEVİ VE MADDİ ÇIKARLARININ KORUNMASINA HAKKI VARDIR.**

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi Kabul Tarihi : 1948

- **Düşünce;** bir yetenek sistemi, değerlendirme ve yargılama gücü olarak insanın en belirgin ve ayırıcı niteliği; yaratıcı düşüncede, insanların önceden bilmedikleri yeni bir eseri ortaya koyma ve edindikleri bilgileri bütünleme, tamamlama ve geliştirme gücü olarak ifade bulmaktadır.
- **Düşünceyi üreten, düşünmeyi öğrenen, öğrendiğini üretime dönüştüren toplumlar, üreten ve üretirken de özgünlüğe önem veren taklitçiliğe düşmeyen toplumlardır.**
- **Bu toplumların en belirgin özelliği, özgün fikirleri geliştirebilen yaratıcı düşünceyi içermesi ve bu düşüncenin fikirlerin daha sonra korunmasının sağlanmasıdır.**

- Günümüzde her yönüyle gelişmiş milletlerin toplum olma bilincinin temelinde, düşünceler yatmaktadır. Düşünceler, bu anlamda; herkesin ortak kullanımına açık olup, kamusal nitelik taşımaktadır.
- Temelde bireyler arası ilişkilerin başrol oynadığı toplumsallaşma bilinci, ancak düşüncelerin olabildiğince birbirleriyle çatışarak kaynaştığı bir ortamda kendini bulacak, ivme kazanacaktır.
- Düşünceler ne kadar çok yayılır ve çatışırsa, toplumsallaşma süreci de o oranda gelişim gösterecektir.

- Günümüzde toplum olarak yaşamamızın, bir zorunluluk olması sosyal gerçeği karşısında düşüncelerin önemi kat kat artmıştır. Böylelikle düşüncelerin ifade ediliş amacı, biçimi ve etkisi daha da ön plana çıkmaya başlamıştır.
- Fikir ve sanat eserleri, hayatın gerçeklerini ortaya çıkarabilmeleri anlamında toplumsal bağların kuvvetlenmesine, toplumun tek vücut olmasına katkıda bulunmakta, sonuç itibarıyla sosyal, kültürel, ekonomik, sosyolojik karakterli birer yapıt görevini üstlenmektedir.
- Güzel Sanat Eserlerindeki fikri mülkiyet hakları konusuna bakıldığında, sanat eserinin oluşum sürecinin son derece zahmetli ve sancılı olduğu söylenebilir. Bu süreç sanatçının içinde yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik çevreden beslendikleriyle şekillenmektedir.

- Toplumun kültürel yapısı, zaman içerisinde popüler kültürle bir ortak paydada kesişme sürecine girer. Tüm bu ilişkileri takip eden, gözlemleyen, özümseyen ve en nihayetinde farklı ve özgün bir yorumla dışa yansıtan sanatçıdır.
- Toplumun diğer fertleri sosyal yaşam içerisinde toplumun ihtiyaçları olan bazı yaşamsal unsurlar üzerinde üretim ve faaliyette bulunurken sanatçılar; haz ve zevk noktasında estetik değerlere sahip eserleri üretirler. Dolayısıyla kitlelerin ve bireylerin, bu noktadaki ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadırlar.

Gerçekte düşünce hakları, bir eserde ifade edilen düşünceleri değil, bu düşüncelere verilen biçimi, - yani eserin kendisini - sahibinin düşünce yapısının etki ve izlerini taşıyan biçimi yasal koruma konusu olarak düzenlemektedir. Bu durumda, belirli bir şekil almış eser öncelikle sahibinin olup, toplumlar; şekillenmiş, maddi bir varlık kazanmış, düşünce ile düşünce sahibi arasındaki manevi bağ nedeniyle bu ilişkiye, saygı gösterme zorunluluğundadır. Sahibini temsil eden, onu tanıtan, sahibi ile arasında mutlak anlamda bir manevi bağ oluşturan, yeterli bir fikri çabanın sonucu (Ürün) için bu hakların tanınması, toplumsallaşma bilinci açısından, toplum olarak var olabilmek adına bir zorunluluktur.

- Eseri, üzerindeki maddi ve manevi haklarının devletin ve etkin yasal kuralların koruması altında bulunduğu inancının, düşünce ürünü sahiplerini özendirceği daha fazla ve daha nitelikli eser üretme gücünü vereceği kuşkusuzdur.
- Dünya ülkeleri arasında yapılan çeşitli incelemeler, düşünce ürünleri üzerindeki haklara daha kapsamlı ve etkin koruma sağlayan ülkelerin kültür ve sanat alanında daha da geliştiğini ve zenginleştiğini ortaya koymuştur.
- **Eserlerin, sahiplerinin yaratıcı düşüncelerinin ürünü olduğu tartışmasızdır. Kişisel özelliklerini, duygularını, bilgisini, deneyimlerini v.b. katarak oluşturduğu, ürünün; ne zaman topluma sunulmasının gerektiği, nasıl ve ne kadar çoğaltılması ve dağıtılması gerektiği, eserinin biçim ve içeriğinin başka ellerde bozulmaması için önlemler araması ve alması, düşünce ürünü sahibinin kişiliğine bağlı mutlak bir haktır.**

- Düşünce ürünleri üzerindeki manevi ve parasal haklara, bir yanda toplumun saygı göstermesini ve öte yanda düşünce ürünü sahipleri ile bu ürünlerden yararlanmak isteyenler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini sağlamak, devletin temel görevleri arasındadır. Bu görev, düşünce ürünleri üzerindeki hakların korunmasına ilişkin ve kültürel yaşamın anayasası niteliğini taşıyan etkili ve yeterli yasal kuralların öngörülmesi ile yerine getirilir.
- Düşünce ürünleri, eser sahiplerinin içinde yaşadığı ülkenin ve toplumun kültürel geçmişi, gelenekleri ve değerlerini, toplumun yaşam koşullarını, umut ve arayışlarını dış dünyaya ve başka ülkelerin toplumlarına anlatan en önemli araçtır. Öte yandan, ülkedeki düşünce ürünleri ve sahiplerinin yeterince ve etkin biçimde korunmaması, aynı zamanda ülkenin kültürel mirasının korunması ve gelişimini de olumsuz yönde etkiler.

- Bu sebeple koruma, sadece toplumun kültürünü zenginleştiren ve ona katkıda bulunan fikri ürünler için sağlanmalıdır. Bu nitelikte olmayan ürünler için üçüncü şahısların hürriyet alanını kısıtlamak haksız ve gereksizdir. Eser, mevcudu veya bilineni tekrarlayan değil, ancak yaratıcı olan bir fikri çalışmanın ürünüdür. Yaratıcı çalışmayı belirleyen husus da eserin sahibinin kişiliğinden aldığı özelliktir.
- Sosyal bir varlık olan insan içinde yaşadığı çevreden beslenir. Bu husus insana, geçmişte ve günümüzde daima olduğu üzere, sayısız ilhamlar ve malzemeler vermektedir. İnsan ruhu, fikirler evreninden de yararlanır. Bu fikirler "doğadan ve sosyal yaşamdan" alınabiliyorsa, herkese açıktır ve isteyen herkes yararlanabilir.
- İnsan ruhunun bir eser yaratırken yararlandığı diğer bir kaynak da kültür varlıklarıdır. Bunlarda, insanlığın ruhsal gelişme süreci içinde yarattığı bütün fikri/manevi değerler bir araya toplanmıştır ve nesilden nesile devredile devredile günümüze ulaşmaktadır.

- Bir eser yaratan kimse, bu kültür hazinesinde mitolojik bilgiler, efsaneler, hikâye ve masallar, tarihi bilgiler bulur ve alır, ilmi ve teknik gelişmeleri görür ve öğrenir.
- Bir sanatçı, eserini tamamen genel ve herkesin serbestçe yararlanabileceği kaynaklardan yararlanma suretiyle yaratmış olsa bile, yine de kendinden, kendi edindiği bilgiler/deneyimlerinden bir şeyler ekler. Hatta bu gibi kaynaklardan yararlanabilmek için çoğu defa özel bir yeteneğe sahip olmak da şarttır. Demek oluyor ki, daha algılama anından başlayarak, algılanan hususların etkileri farklılaşmaktadır. Buna bir de kendi fantezilerinden ve iç dünyasından kaynaklanan yepyeni düşünceler, duygular, hayaller ve tasarımlar eklenir.
- Bir sanatçı, içinde duyduğu, üzerinde çalışıp işlediği ve sonuçta yarattığı bir hususu başkalarına da açmak isterse bunu, fikir dünyasının, insanın duyularıyla algılayabileceği bir sanatsal obje, haline getirir, nesnelleştirir. Bunun için her şeyden önce, uygun bir açıklama “vasıtasına” ihtiyaç vardır. Zira eser sahibiyle diğer insanlar arasında doğrudan doğruya bir köprü mevcut değildir. Fikirleri başkalarına ulaştırabilmek için, onların duyu organlarıyla algılayabilecekleri vasıtalar gereklidir.

- Eser sahibi, kullandığı açıklama vasıtasına, fikirlerini duygularını bağlar. Dolayısıyla, bu vasıta, adeta onun ruhunun bir parçasının taşıyıcısı halini alır. Eser sahibi, bu amaçla, kullandığı vasıtaya belli bir “şekil” verir (ifade şekli). Bu noktada Dış şekil ve iç şekil diye ayırmak gerekiyor. Eserin somut ifade edilmiş biçimine **dış şekil**, yaratıcı zihnin işledikleri, dış dünyasını takip ettiği düzene de **iç şekil** denilmiştir.
- **Dış şekil**; plastik sanatlardan örnek vermek gerekirse Mermere verilen form gibi. Yani önceden önümüzde somut olan “vasıta” (bir malzeme) olması gerekiyor ki dış şekil biçimlenebilsin. Form’u ortaya çıkarabilmek için duygu ve düşüncenin yansıtılabileceği bu malzemenin de uygun olması gerekir.
- **İç şekil**; eser sahibinin ruhunda, zihninde oluşur. Düşünme, kavrama, akıl yürütme ve tahayyül tarzının tamamen kendine has yönlerini yansıtır. O halde iç şekil tamamıyla belli bir kimsenin iç dünyasına has bir tarzdır ve yalnızca o kimseye aittir.

- Bern Sözleşmesi'ne bakıldığında, fikri çabaların eser olarak nitelenebilmesi için değişik paragraflarda iki önemli nitelikten söz edilmektedir. Bunlar; Özgünlük ve Yaratıcılıktır.
- Sanatçının topluma duyduğu sorumluluklar kadar, toplumunda sanata ve onu üreten sanatçısına karşı sorumlulukları vardır. Günümüzde eser, sanatçı, düşünce ürünleri bağlamında yaşanan ihlaller ve kavram karmaşaları düşünülerek, sanatçı, düşünce üretmenin nedenli zor ve sancılı bir iş olduğunu sizler de değerlendirin istedik.

**BENİ DİNLEDİĞİNİZ İÇİN
TEŞEKKÜR EDERİM...**